

مقطع تحصیلی: کاردانی □ کارشناسی □ رشته: معماری .ترم: بهمن سال تحصیلی: 1398-1399
 نام درس: **نماد شناسی** نام و نام خانوادگی مدرس: سیادتی
 آدرس email مدرس: تلفن همراه مدرس:

جزوه درس: **نماد شناسی** .. مربوط به هفته : چهارم □ پنجم □ ششم □
 text: دارد □ ندارد □ voice: دارد □ ندارد □ power point: دارد □ ندارد □
 تلفن همراه مدیر گروه :

عهده کلمات خارج است. زبان ارتباط تصویری، یک زبان ترسیمی است که به عنوان شیوه ارتباطی مستقلی به کار گرفته می شود.

امروزه به کمک نمادهای تصویری متنوع و شکل ساده و همهفهم آنها، پیام به سرعت منتقل می شود. در مواردی که توصیف کلامی یک اندیشه دشوار به نظر می رسد، یک نماد ساده و گیرا می تواند جایگزین آن شود. کارل گوستاو یونگ معتقد بود که واژه و تصویر زمانی به عنوان نماد قابل قبول است که متضمن چیزی ورای معنای آشکار و مستقل خود باشد. بدین ترتیب نماد جنبه ای وسیع و گسترده دارد که پس از دیده شدن، ذهن آن را تجزیه و تحلیل می کند و در ورای آن به ادراک مفهوم می رسد. به طور کلی می توان گفت که بازنمایی تصویری هر صفت یا وضعیتی به واسطه یک نشانه تلاشی است برای بیان مفاهیم و معانی مورد نظر.

نشانه با تمام چیزهایی سروکار دارد که می توانند به جای چیزهای دیگر بر معنایی دلالت کنند. آن چیز دیگر لازم نیست که در لحظه دلالت وجود داشته باشد و در بیشتر موارد، در زمان و مکان خاصی حاضر نیست. چرا چیزی می تواند به معنایی دلالت کند؟ چون بر اساس قراردادهای اجتماعی و از پیش تعیین شده می پذیریم که چنین شود.

هر یک از حواس انسانی ما را در درک بهتر محیط و دنیای پیرامون یاری می رساند. اما فعالیت هایی که بدون محدودیت های زبان نوشتاری در قالب نماد و نشانه و در هنر گرافیک مطرح می شود به نوعی آگاهی از یک عملکرد بصری است. هر چیزی که می خوانیم و به معنای کلی تر هر چیز که می بینیم مجموعه ای است از نشانه های گرافیک و دیداری. دیدن پیش تر از واژگان و کلمات و حتی زبان وجود دارد. هر نشانه دیداری نیاز به شیوه خاصی از نگریستن دارد. نشانه های دیداری را به یاری آنچه می دانیم و یا به آن باور داریم درک می کنیم. هر جزء از اطلاعات تصویر که توسط قوه بینایی جذب و درک می شود به یک نشانه تبدیل می شود و هنگام بازیابی این نشانه، عمل یادآوری صورت می گیرد. نشانه ها با کارکردهای مختلفی بر روی حافظه تأثیر می گذارند و در نهایت سطح وسیعی از حافظه را تشکیل می دهند، دیده شدن یک علامت یا شکل، ذهن را فعال کرده و به تجسم وامی دارد. همین تجسم است که معنای نشانه را قابل فهم می کند.

نشانه چیزی است که برای کسی در مناسبتی خاص و با عنوان خاص نشان چیز دیگری باشد. خطابش به کسی است. یعنی در ذهن آن شخص، نشانه ای معادل و یا کامل تر می سازد. این نشانه خیر از چیزی می دهد با این تعبیر نشانه ها همواره جانستین چیزی هستند. هر نشانه یک رابطه دائمی با چیزی که نشانه به جای آن قرار گرفته برقرار می کند. این رابطه، رابطه معنایی نشانه نام دارد. رابطه معنایی نشانه، تعیین کننده محتوای نشانه است. تماشای هر تصویر، یا مجموعه ای از تصاویر (ثابت یا متحرک) ما را به فکر فرو می برد. این فکر لزوماً به معنای تأویل تصویر و یا تصاویر نیست اما از آنجا که سرچشمه اش وجود مادی تصاویر است، لحظه ای از افق دلالت های معنایی آن به شمار می آید.

در مباحث مربوط به نشانه ها، آن ها بر مبنای نوع یا محتوا به گونه های مختلف تقسیم شده اند. علائم تجاری، سمبل ها، علائم فرهنگی، علائم راهنما و یا هشداردهنده ...

در نهایت در تمامی موارد مذکور، نشانه بیان‌کننده خصوصیات و ویژگی‌های پدیده‌هایی است که برای آنها استفاده شده. حال این پدیده می‌تواند معرفی مؤسسه، شرکت، سازمان، فرد و یک نشانه تجاری باشد و یا ارائه دهنده پیام و مفهوم. در هر حال نشانه می‌تواند به نمایش بهتر یک چیز و یا پایه‌گذاری یک ارزش کمک کند. هر تصویر می‌تواند به اشکال متفاوت وجود داشته باشد. بسیاری از مردم به طور غریزی به سوی نشانه‌ها و شکل‌هایی که با آنها آشنایی دارند کشیده می‌شوند. برخی از نشانه‌ها از یک واحد تشکیل شده‌اند، مانند چراغ قرمز که به محض دیده شدن ضرورت توقف را می‌رساند و در برخی دیگر تصویر کلی نشانه مجموعه‌ای است از اجزای تصویری کوچک‌تر. با این تعبیر می‌توان گفت که حتی یک تابلوی نقاشی و یا آثار تجسمی دیگری از این قبیل خود در زمره نظام‌های نشانه‌ای قرار می‌گیرند. یک تصویر نقاشی شده با کادری دوبعدی مجموعه‌ای است از واحدهای نشانه‌ای و هر واحد حاوی پیام و بیانگر موضوعی است. در بعضی از موارد مفاهیم به سرعت و بدون واسطه منتقل می‌شوند و در مواردی دیگر برای فهم نشانه نیاز به نگرشی خاص است. توسط نوع خاصی از دیدن مفاهیمی که در لایه‌های پنهان نشانه‌هاست رمزگشایی و ترجمه می‌شود. در حیطه هنر ارتباط تصویری بهترین نوع تقسیم‌بندی برای نشانه‌ها این است که آنها به نشانه‌های تصویری، نشانه‌های نوشتاری و نشانه‌های ترکیبی تفکیک شوند.

نشانه‌های تصویری که با توجه به عناصر بصری شکل می‌گیرند از یک سو به خاطر سرعت انتقال پیام و از سوی دیگر به دلیل وسعت و قدرت تأثیرگذاری بر مخاطب مورد توجهند. در این نوع از نشانه‌ها، یک شکل تصویری با بیانی ساده و روان موضوع را تجسم می‌بخشد. نشانه‌های تصویری یا از نظر مفاهیم سمبولیک با موضوع مورد نظر مرتبطند و یا به عنوان نمادی مستقل، با گذشت زمان معرف موضوع می‌شوند. در بسیاری از موارد نشانه‌های تصویری برای بیننده در حکم کشف و پی بردن به عملکرد برجسته‌ای است که از دوران کودکی با او همراه بوده است. در نشانه‌های نوشتاری، تصویر مورد نظر از حروف و کلمات تشکیل می‌شود. به کارگیری حروف و کلمات به این معنی است که تمام علائم نوشتاری می‌تواند موضوع طراحی قرار گیرد. در این نوع نشانه‌ها حروف و کلمات جدای از خوانا بودن و وضوح کافی، باید به عنوان یک شکل تصویری مناسب نیز مورد توجه قرار گیرد. نشانه‌های نوشتاری به صورت لوگوتاچ و مونوگرام مورد استفاده قرار می‌گیرد. در نشانه‌های ترکیبی نیز از شکل‌های تصویری و نوشتاری به طور هم‌زمان برای بیان موضوع استفاده می‌شود.

نشانه‌ها از هر نوع که باشند از قوانین کلی مباحث نشانه‌شناسی پیروی می‌کنند، این که نشانه‌ها همگی دال‌نگرند و هر کدام از نشانه‌ها موضوع خاصی را انتقال می‌دهند، این ویژگی مشترک همه نمادها و نشانه‌هاست. فردینان دوسوسور معتقد بود هر نشانه سویه‌ای محسوس دارد و سویه‌ای پنهان. سویه پنهان نشانه که دوسوسور به آن اشاره دارد، در واقع معنا و تصویر ذهنی می‌باشد که بیننده با دیدن نشانه در ذهن خود مجسم می‌کند. سویه‌های محسوس و پنهان نشانه‌ها که روابط را به دنبال دارد، سبب می‌شود که نشانه‌ها با بیان نمادین و زبانی تمثیلی مفهوم را در ورای خود منتقل نمایند. در مباحث زیبایی‌شناسی نشانه‌ها نوع بیان تمثیلی و نمادگونه اهمیت ویژه‌ای دارد. برای درک مفهوم نماد مخاطب به تفکر و ادراک می‌شود و پس از ادراک، نشانه در ذهن ماندگار خواهد شد.

بیان تمثیلی یا سمبولیک بیانی است که به معنایی فراتر از معنای ظاهری لفظ دلالت داشته باشد. اما این تعریف کامل نخواهد شد مگر آن که نسبتی را که بین سمبل با معنا و آن وجود دارد، پیدا کنیم.

در کتاب فرهنگ اصطلاحات ادبی جهان سمبل این چنین تعریف شده است:

(سمبول عبارت از چیزی است که نماینده چیز دیگر باشد. اما این نماینده بودن به علت شباهت دقیق میان دو چیز است بلکه به معنای اشاره‌ای مبهم یا رابطه‌ای توافقی یا قراردادی است)

قراردادی بودن علامت تصویری دیگر ویژگی نشانه‌هاست. اگرچه بعضی معتقدند که نسبت بین سمبول و معنا هرگز قراردادی نیست و آنچه باعث شده تا نظریه قراردادی بودن عمومیت پیدا کند به خاطر ابهام سمبول و شباهت آن با معنا است. اما در نظام نشانه‌ای قراردادی بودن از اصول اولیه نشانه‌هاست. انسان‌ها برای انتقال پیام و مفاهیم از نشانه‌هایی استفاده می‌کنند که ذاتی نمی‌باشند. نشانه‌ها در معنای رایج، ابزارهایی هستند که آگاهانه برای برقراری ارتباط به کار می‌روند، ابزارهایی که گروهی می‌خواهند با آن معنا یا پیام ویژه‌ای را به دیگری برسانند. اگر کسی چشم‌اندازی را نقاشی کند، به ظاهر می‌خواسته به مردم نشان دهد که آن چشم‌انداز چگونه بوده است. علامت پیکانی روی تابلو به این قصد به کار می‌رود که گیرندگان پیام را به جهت معینی راهنمایی کند؛ همه نشانه‌های قراردادی بر توافق آگاهانه کاربران استوار است. این نشانه‌ها ممکن است از زبانی به زبان دیگر دچار تغییر شوند و یا ممکن است بین چند زبان مشترک باشند. به طور مثال طرح ساده‌شده‌ای از تصویر یک جغد ممکن است در بعضی از اقوام مفهوم بدشگونی و بداقبالی را همراه بیاورد، ولی در بعضی از باورها و فرهنگ‌ها نمادی است از خردمندی و هوشیاری. اما تصویری از تابلوی ایست، در تمامی کشورها و جوامع مفهوم و عملکرد مشترکی را اعلام می‌کند. این نماد یک قانون جهانی است، پیکتوگرام‌ها مانند نشانه‌های راهنمایی و رانندگی، نشانه‌های ورزشی و کلیه علائمی که به منظور تسهیل امر ارتباط طراحی شده‌اند، به عنوان قوانین کلی و دارای معنای واحد و جهانی هستند. یک خط منحنی که دو طرف آن به سمت بالا حرکت کرده در تمامی زبان‌ها و گروه‌های سنی مفهوم لبخند را القا می‌کند. بسیاری از علامت‌ها و نشان‌ها نیز در اثر استفاده زیاد به عنوان یک کلیشه بصری معنای واحد و مستقلاً پیدا کرده‌اند. تصویر ماتادورها، مجسمه آزادی، برج ایفل، اهرام مصر و نمادهایی از این دست به محض دیده شدن تصاویر و مفاهیمی را در ذهن مجسم می‌کنند.

تمامی نمادهای تصویری به تصویرسازی در ذهن بیننده باری می‌رسانند. برای خواندن تابلوی یک فروشگاه باید زبان دانست ولی برای آن که مفهوم یک قرص نان را روی در ورودی فروشگاه درک کنید یا از روی کالاهایی که در ویتترین گذاشته شده کالا در این مورد، نقش نشانه را بازی می‌کند حدس بزنید چه چیزی را داخل فروشگاه می‌فروشند، هیچ واسطه‌ای لازم به نظر نمی‌رسد. اما در مورد نشانه‌های نوشتاری فاقد تصویر، ابتدا باید مفهوم نشانه که برای کسی که مفهوم آن را نمی‌داند در حکم رمز است رمزگشایی شود.

پیام‌های دیداری طبیعی و قابل فهم هستند. به هنگام برخورد با مردمانی که زبان آن‌ها را نمی‌دانیم به نشانه‌های دیداری و تصویرپردازی متوسل می‌شویم. زیرا روند شناخت نشانه‌های دیداری سریع‌تر پیش می‌رود. و اگرچه تفاوت زمانی در

شرایط یکسان بی‌نهایت اندک است، اما همین اندک تفاوت، ارجحیت انتخاب نشانه‌های دیداری را برای علائم ترافیک که کوتاه‌ترین زمان ممکن واکنش را می‌طلبد توجیه می‌کند.

از دیگر ویژگی نشانه‌ها ماندگاری و تأثیرگذاری آن‌هاست. این فرآیند زمانی را به خود اختصاص می‌دهد و تا حدودی ماندگاری نشانه‌ها تحت تأثیر عوامل محیطی و فرهنگی است. از آن‌جا که عناصر و قواعد متعددی در شکل‌گیری و به یاد ماندن نشانه‌ها دخالت دارند، می‌توان با استفاده از یک نظام نشانه‌ای، به نشانه قدرت بیانی داد. این نظام متشکل از شکل نشانه، رنگ نشانه، فرهنگ و سنت جامعه، جنبه‌های بیان تصویر و الگوهای خاص دیگر است. نشانه‌ها با در نظر گرفتن عناصر موجود در نظام نشانه‌ای آفریده می‌شوند.

اصولاً سمبول‌ها اشکال و تصاویری بی‌زمان، بی‌مکان و نامعین هستند. آن‌ها به ظاهر چیزهایی از جهان شناخته شده و قابل دریافت از طریق حواس می‌باشند که در باطن به چیزی از جهان ناشناخته و غیرمحسوس یا به معنایی غیر از مفهوم مستقیم خود دلالت دارند. اشکال، اشیا، رنگ‌ها، خطوط، تیرگی‌ها و روشنی‌ها هر یک ممکن است تمثیلی از مضمونی ناشناخته را به ذهن متبادر کنند.

خلاقیت تصویری و جاذبه بیانی یک نشانه از دیگر ویژگی‌های آن است. بر اساس همین خصوصیت است که تنوع تصویری به وجود می‌آید. استفاده از فرم‌ها و عناصر تصویری درست، در کنار رنگ مناسب برای القای مفهوم در کوتاه‌ترین زمان، می‌تواند علاوه بر زیبایی بخشیدن به نشانه و کمک به ماندگاری آن وضوح مفهوم را بیشتر نماید. یک نشانه می‌تواند شخصیت و خصوصیت چیزی را به خود بگیرد و با استفاده مکرر دقیقاً همین همان چیز شده و در ذهن تثبیت گردد.

به طور معمول ساختار اصلی طراحی نمادها بر اساس طرح‌ها و اشکال اصلی است.

نشانه‌ها بهتر است در شکل‌های اصلی دایره، مربع و مثلث و فرم‌های هندسی گنجانده شوند و با ترکیب فرم و رنگ بتوانند پیچیده‌ترین معانی را نیز منتقل نمایند زیرا هر کدام از اشکال هندسی دارای بیانی ویژه است.

دایره می‌تواند نشانه‌ای از حرکت، ابدیت، پویایی و کمال‌گرایی باشد. مربع علامت سکون، ثبوت، زمین و استقامت است و مثلث هماهنگی، تناسب و جهت را نمایان می‌سازد.

بهره‌گیری از ویژگی بیانی اشکال همواره باید مد نظر طراح نشانه قرار گیرد. دایره به تنهایی ممکن است بر یک فضای خالی، یک صفحه، یک توپ، چرخ و چیزهایی از این قبیل دلالت کند. اما با استفاده از خط، فرم و یا رنگ می‌تواند نشانه‌ای از خورشید، ماه، سیب، چهره، ساعت، چشم و چیزهای دیگر باشد. این که این دایره توسط چه عناصری تکمیل و یا با آن‌ها ترکیب شود و چه معنایی را منتقل کند به دانش و خلاقیت طراح نشانه برمی‌گردد. در بسیاری از موارد و حتی در نشانه‌های رایج نیز ضعف طراحی قابل اثبات است. به عنوان مثال تابلوی تعمیرات جاده‌ای که به خاطر استفاده زیاد و تکرار آن، به عنوان کلیشه رایج و قانون جهانی درآمد است شاید با دقت بیشتر این مفهوم را تداعی کند که مردی برای باز کردن چتر خود دچار مشکل شده و در تلاش است.

